

Onderzoek aan broedende Pontische Meeuwen (*Larus cachinnans*) in het IJsselmeergebied 2022

Leon Kelder (Staatsbosbeheer) - De Kreupel
Roland-Jan Buijs – Buijs Ecoconsult
Albert de Jong - Lelystad
Mars Muusse – Lelystad

Website: www.gull-research.org/cachinnans/01holland01.html
Correspondentie: marsmuusse @ gmail.com

Inhoud

Inleiding	3
Onderzoeksvragen.....	3
Locaties.....	4
Team.....	6
Onderzoekseizoen 2022	7
Weersomstandigheden	7
Bezoeken	8
Methodiek	9
Broedparen.....	10
Broedsucces.....	10
Voedsel	11
Vogelgriep	12
Vergelijkend onderzoek: Zilvermeeuw.....	13
Populatieontwikkeling tot en met 2022.....	14
Herkomst	15
Rekrutering.....	17
Dispersie	17
Dankwoord	20

De Kreupel, april 2022: Pontische meeuwen op fuikpalen. Eileg is begonnen.

Inleiding

Het is in 10 jaar snel gegaan met de Pontische Meeuw (*Larus cachinnans*) in Nederland. In 2012 was het eerste broedgeval (met een Zilvermeeuw als partner) langs de Rijn bij Amerongen. Hetzelfde paar was aanwezig in seizoen 2013. In 2014 werd op De Kreupel een eerste zuiver paar Pontische Meeuw waargenomen. Binnen vier jaar begonnen paartjes te broeden in kolonies grote meeuwen op zowel De Kreupel als op golfbrekers bij Lelystad, beide in het IJsselmeer. De aantallen namen toe en vanaf 2019 werd besloten ze intensief te monitoren. Leon Kelder startte de coördinatie op De Kreupel; Albert de Jong en Mars Muusse werden coördinatoren voor Lelystad.

In 2019 telde Albert de Jong bij Lelystad vanuit een kajak ten minste 12 paartjes zuivere Pontische Meeuw en één nest van Pontische Meeuw x Zilvermeeuw. Op De Kreupel werd in dat jaar vier paar geteld, maar het werkelijke aantal kan hoger zijn geweest.

Er ontwikkelde zich een kleine maar groeiende populatie Pontische Meeuwen in het IJsselmeer. In broedseizoen 2020 telden De Kreupel en Lelystad bij elkaar minstens 42 broedparen. Enkele vogels waren gepaard met Zilvermeeuw, maar over het algemeen zagen de meeste broedvogels er goed uit voor pure Pontische Meeuw. Sommige van de aanwezige oudervogels waren geringd als kuikens in Polen (Babice en Paczków) en in het oostelijke deel van Duitsland (Gräbendorfer Meer).

We zijn we in 2019 gestart met een ringschema voor Nederlandse kuikens om het aantal broedgevallen te tellen, om een beter inzicht te krijgen in de partnerkeuze van de Nederlandse populatie, en om de toekomstige keuze van nestlocaties van Nederlandse vogels te monitoren. De geringde jonge vogels doken al snel op in het buitenland, zoals de Engelse oostkust en de Atlantische kust van Frankrijk, Spanje en Portugal.

Enkele van onze geringde Nederlandse vogels is in 2022 weer in Nederland gaan broeden. Maar de toekomst zal leren of deze soort wellicht ook nog een volgende, westwaarts sprong zal maken, bijvoorbeeld naar het Verenigd Koninkrijk?

Onderzoeksvragen

Waarom doet Pontische Meeuw het ineens zo goed in het IJsselmeer? Een makkelijk gestelde vraag, maar lastig te beantwoorden. Veel van onze vragen zullen slechts beantwoord worden in de loop der jaren. De nadruk in dit verslag ligt op het seizoen 2022 (en enigszins de jaren voorafgaand, vanaf 2019), maar we willen graag aangeven in welke mate we vorderingen maken in dit lange termijnonderzoek.

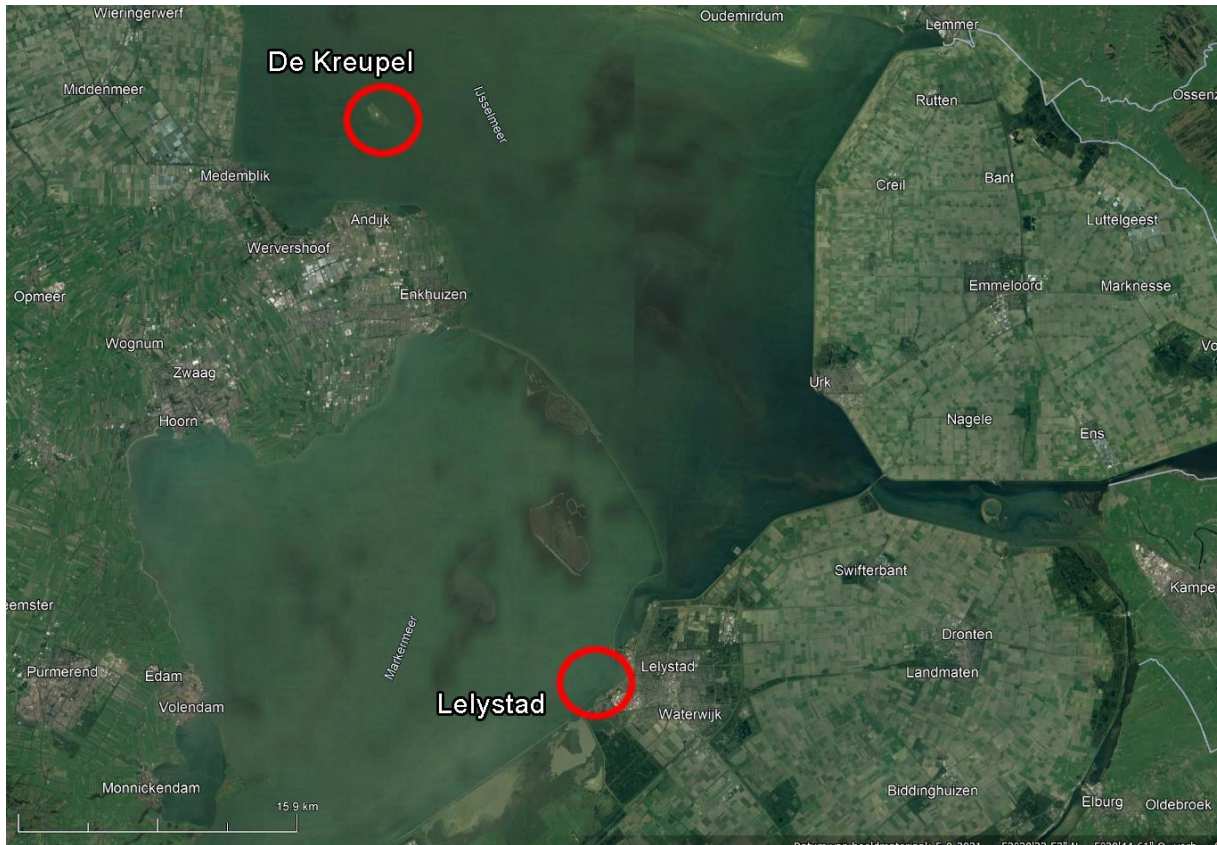
Ons onderzoek richt zich op de volgende punten:

- Karakteristieken van de broedlocatie
- Broedecologie oudervogels
 - o Timing van eileg
 - o Determinatie en partnerkeuze
 - o Aantal broedparen
 - o Mengparen of sympatrisch broedende soorten
- Kuikens
 - o Datum van uitkomen
 - o Overleving
 - o Uitvliegsucces
- Voedselkeuze
- Verspreiding na het broedseizoen
- Geboortedispersie

Locaties

Ons onderzoek vindt plaats in twee kolonies:

- De Kreupel, coördinaten 52°47'55.4"N 5°13'35.3"E.
- Lelystad, coördinaten 52°30'36.17"N 005°25'11.70"E.

Ligging kolonies in het IJsselmeergebied.

De Kreupel

Situatie strekdammen Lelystad

Links: Leon Kelder en Joost Valkenburg op De Kreupel. Voorjaar 2022.

Rechts: Albert de Jong en Mars Muusse op strekdam 1 Lelystad. Voorjaar 2022.

De Kreupel bestaat uit twee centrale zandeilanden, omringd door keileem eilanden met een buitenrand van stortsteen die bescherming biedt tegen golfslag. Aan de langgerekte keileem eilanden zijn de zones waarop het merendeel van de Pontische Meeuwen broedt. De vegetatie is er onbeduidend in het vroege voorjaar, maar wordt explosief in de zomer, met snelgroeïende soorten als Engelwortel, Klit, Wilgenroosje en Grote Teunisbloem. Engelwortel, een soort welke in maart al boven de grond komt op de verder vrij kale vlakte, wordt nog wel eens als locatie gekozen om het nest tegenaan te maken.

Bij Lelystad wordt gebroed op strekdammen. Hier zijn het bitumen golfbrekers met stortsteen die de haven en het sluizencomplex beschermen. Deze dammen zijn in de loop der jaren begroeid geraakt met struweel van Vlier, Braam, Brandnetel en Riet. In tegenstelling tot de vlakke ondergrond van De Kreupel wordt er bij Lelystad gebroed tussen de stortstenen en soms in tamelijk dicht Braamstruweel.

Team De Kreupel is klaar voor vertrek vanuit de haven van Andijk.

Team

Op De Kreupel wordt het onderzoek uitgevoerd door Leon Kelder, met Joost Valkenburg, Eric van der Velde, Dave Gangelhof en Peter van Horssen. Tijdens het vangen en ringen van adulte vogels wordt Leon bijgestaan door Roland-Jan Buijs en Merijn Loeve.

Het onderzoek bij Lelystad is in handen van Albert de Jong en Mars Muusse. Ook hier wordt door Roland-Jan Buijs en Merijn Loeve geholpen tijdens de ringessies. Jeroen Nagtegaal, Herman Bouman, Rinse van der Vliet en Thijs Horst hebben in 2022 eveneens geassisteerd met het ringen van vogels en het documenteren van onderlinge relaties.

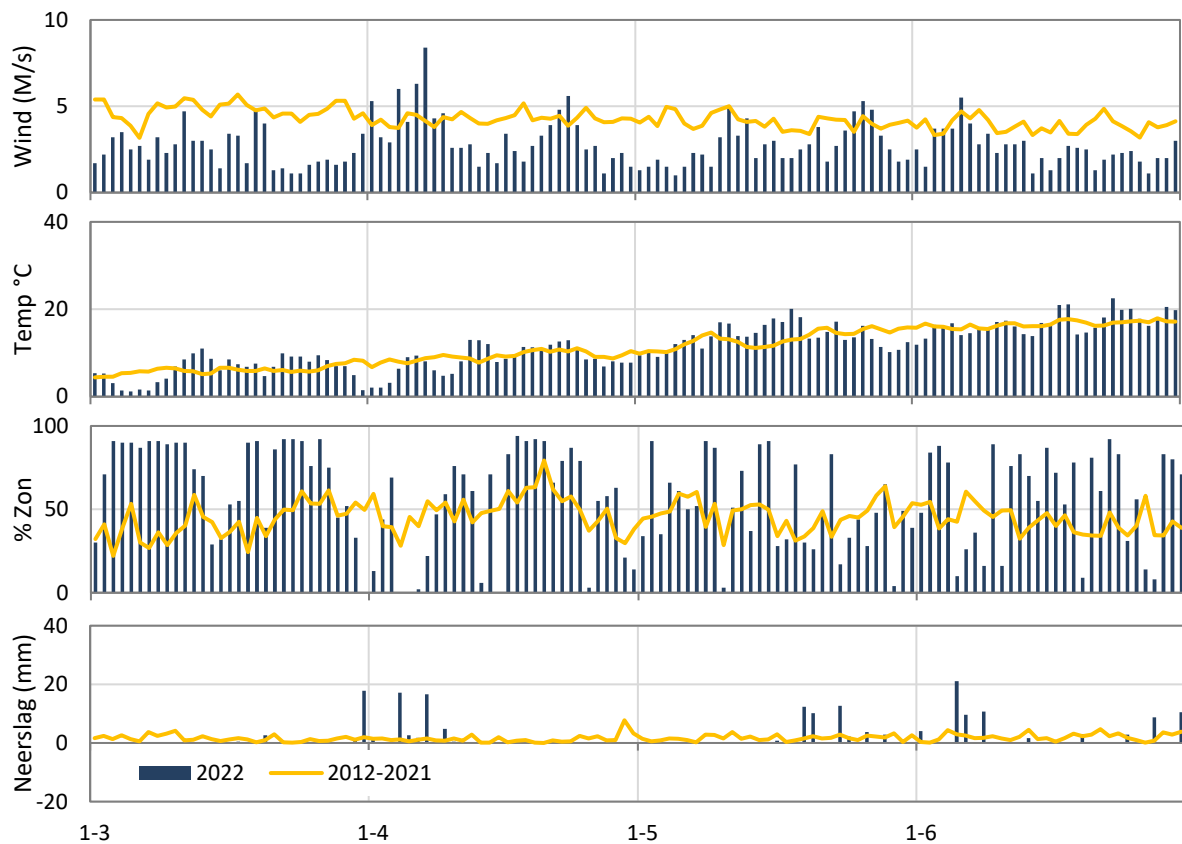
Oproep tot het melden van ringen

Ons onderzoek is zeer gebaat bij aflezingen van geringde vogels. Iedereen die een ring afleest bij een Pontische Meeuw wordt vriendelijk verzocht dat door te geven aan Roland-Jan Buijs. Dat kan per mail naar: ring@buijsecoconsult.nl

Iedereen die een aflezing instuurt naar Roland-Jan, ontvangt een uitgebreid waarnemingenoverzicht van de betreffende vogel.

Onderzoekseizoen 2022

Weersomstandigheden

Figuur 1. Weersomstandigheden bij meetstation Lelystad (KNMI) van begin maart tot eind juni 2022 ten opzichte van het langjarig gemiddelde 2012-2021.

Rinse van der Vliet tovert een stralende lach op zijn gezicht, en terecht: hij heeft kuiken r-C.V tevoorschijn getoverd uit het ondoordringbaar woud van braam rond nest 17B en dat is mag een prestatie heten. Ondanks dat de strekdam een bitumen ondergrond heeft woekert de begroeiing en dat is reden om vanaf eind mei niet meer te zoeken naar kuikens bij aardig wat nesten. Immers; je ziet nauwelijks waar je je voet kunt plaatsen en je wilt geen kuikens verwonden. Bovendien is het ook uit lijfsbehoud, je kunt je been breken tussen die grote stortstenen.

Het voorjaar van 2022 was in het algemeen vrij droog en erg zonnig. Dat was aan het begin van het seizoen in ons voordeel voor de locatie Lelystad, omdat de gemaaide en gehakte vegetatie tussen de stortstenen niet zo snel opkwam. In kolonie Lelystad had Rijkswaterstaat in winter 2021-22 delen van dam 1 en dam 2 ontdaan van begroeiing, maar binnen een paar maanden kwam de vegetatie onstuimig terug, want eind mei en begin juni viel er dan toch aardig wat neerslag.

In de eifase en de kleine kuikenfase van de Pontische Meeuwen (tussen ongeveer 10 april en 1 juni) waren er geen noemenswaardige uitschieters qua weersomstandigheden. Het onderzoek bij Lelystad is sterk afhankelijk van de windkracht. Bij een kracht van meer dan 3 Beaufort is het niet mogelijk om veilig uit te varen met onze kleine boot.

Bezoeken

Het onderzoek op de Kreupel word gecombineerd met de broedvogel inventarisaties van Staatsbosbeheer, en deze andere onderzoeken vragen natuurlijk ook tijd en aandacht. Dat is anders voor Lelystad, waar Albert en Mars zich volledig richten op de meeuwen. Dat heeft een paar consequenties.

Op De Kreupel is minder tijd om specifieke nesten wat uitvoeriger te volgen bijvoorbeeld. Dat proberen we te ondervangen door het plaatsen van cameravallen bij de nesten. Desalniettemin levert dit onvoldoende data om bijvoorbeeld een goede schatting te doen van de variabele “uitvliagsucces”. Daarvoor gebruiken we in dit verslag over 2022 enkel de data van Lelystad.

Tussen 23 maart en 6 augustus bezochten we kolonie Lelystad in totaal 20 maal. De helft van de bezoeken betrof fotografeersessies vanaf het water om broedvogels en kuikens te identificeren. De andere bezoeken betroffen nestcontroles en ringsessies (tabel 2). Om de verstoringduur te minimaliseren werd vaak maar een deel van de kolonie bezocht.

Datum	Persoon	Reden bezoek
23-mrt	AdJ	Eerste verkennende ronde met kano
11-apr	MM	Nesten markeren dam 2
12-apr	MM	Nesten markeren dam 1
15-apr	MM, AdJ, IvM	Nesten markeren dam 1 & 2
19-apr	MM	Nestcontrole dam 2
27-apr	MM, AdJ, IvM	Nestcontrole dam 1, 2
29-apr	MM, TH	Adulten fotograferen en aan nest koppelen
1-mei	MM	Adulten fotograferen en aan nest koppelen
4-mei	MM, TH	Adulten fotograferen en aan nest koppelen
9-mei	MM, RB	Eerste ringsessie kuikens
17-mei	MM, AdJ, HB	Tweede ringsessie kuikens
22-mei	MM, JN	Derde ringsessie kuikens
30-mei	MM, RvdV	Vierde ringsessie kuikens
2-jun	MM, TH	Kuikens fotograferen dam 1
17-jun	MM, AdJ	Kuikens fotograferen dam 1 en 2
21-jun	MM, TH	Kuikens aan ouders koppelen
28-jun	MM, TH	Ringen aflezen kuikens, vliegvlugaantal bepalen
12-jul	MM, TH	Ringen aflezen kuikens, vliegvlugaantal bepalen
17-jul	MM, TH	Ringen aflezen kuikens, vliegvlugaantal bepalen
6-aug	MM, AdJ	Nacontrole nesten

Tabel 2: bezoeken Lelystad.

Methodiek

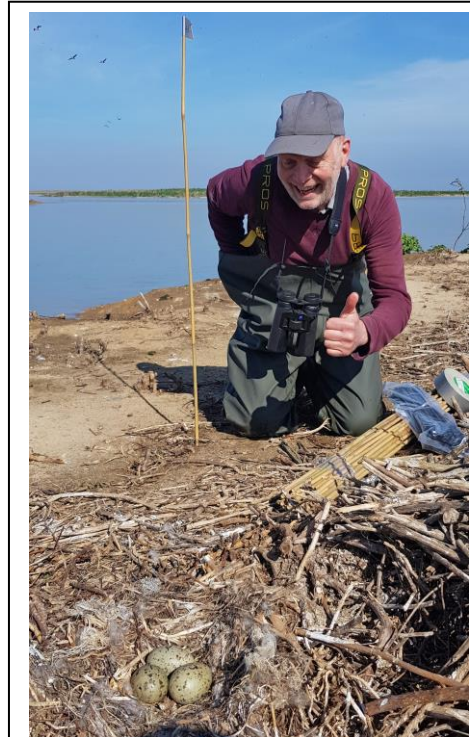
We selecteren nesten waarvan we vermoeden dat Pontische Meeuw erbij is betrokken (als één ouder, of als beide ouders). Selectie van een nest vindt plaats op grond van deze 3 punten:

- één/beide vogels die de uitkijkpost bewaken, lijken ons Pontische Meeuw te zijn.
- er is sprake van een 'vroeg nest' (vroeg in het broedseizoen zijn er al eieren aanwezig, wat wijst op Pontische Meeuw),
- de tekening op de eieren en ei-afmetingen duiden op Pontische Meeuw,
- (tijdens het ringen vertoont een juveniele vogels kleedkenmerken van Pontische Meeuw).

We selecteren het leeuwendeel van de nesten al begin april en markeren ze met een genummerd vlaggetje of met een gespoten nummer bij het nest om het vervolgens te monitoren in het broedseizoen. Vroege nesten in april, zo hebben we ontdekt, zijn altijd van Pontische Meeuw of van Pontische Meeuw hybriden.

Vanaf de eerste week van mei wordt de selectie van nesten lastiger, omdat het grootste deel van de Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen in de kolonie dan ook in de eilegfase komen. Met name in clusters van nesten wordt het dan lastig te bepalen welke vogel bij welk nest hoort en wie de partner is. Bovendien komt in deze periode de begroeiing snel op.

Ons onderzoek in kolonie Lelystad werd gedaan vanuit een tweepersoonskano. Tot dit seizoen althans, want in seizoen 2022 beschikten we over een aluminium bootje met buitenboordmotor. De aankoop is financieel ondersteund door het Huib Kluijverfonds, waarvoor we deze plaats onze hartelijke dank uitspreken.

Een volledig legsel van 3 eieren op 14 april 2022: voor Eric van der Velde reden om nest A1 op De Kreupel te markeren als Pontische Meeuw. Dit werd op 13 mei bevestigd door foto's van de oudervogels.

Onderzoek was in 2022 een stuk eenvoudiger in kolonie Lelystad door het motorbootje dat kon worden aangekocht met financiële steun van het Huib Kluijverfonds.

Broedparen

Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw broeden al enige jaren naast elkaar (sympatrisch) in de kolonies op De Kreupel en bij Lelystad. En daar is nu de Pontische Meeuw bij gekomen (zie foto voorzijde van dit verslag). We willen graag weten hoe de populatie zich ontwikkelt in de toekomst (het aantalsverloop door de jaren), en dat betekent dus 'nesten van Pontische Meeuwen tellen'.

In kolonie Lelystad vonden we in 2022 48 paren waarvan één van de partners een zuivere Pontische Meeuw was op basis van kleeckenmerken. Van deze paren bestond twee derde uit zuivere paren (32 paar), waarbij dus allebei de partners Pontische Meeuwen zijn. Van de 14 gemengde paren was één van de partners een andere soort of een hybride vogel. De partnerkeus voor die groep was 8x Zilvermeeuw, 1 x Geelpootmeeuw en 5x een hybride partner. We noemen dat mengparen. Bij twee nestelende Pontische Meeuwen bleef de identificatie van de partner onbekend. Twee van de paren startten geen legsel, maar bleven gedurende het seizoen 2022 wel aanwezig in hun territorium in de kolonie.

In kolonie De Kreupel vonden we 51 paren waarvan zeker één van de ouders een Pontische Meeuw is. Daarnaast hadden we ook nog vier nesten waarvan we een sterk vermoeden hebben dat in ieder geval één van de ouders een Pontische Meeuw is. Dat brengt het aantal broedgevallen op 55 voor 2022. Voor De Kreupel kan dit aantal nog een klein beetje veranderen, omdat nog een deel van de 46.000 foto's van de cameravallen voor seizoen 2022 moet worden geanalyseerd.

Cameraval bij nest L21 op De Kreupel, mei 2022. Beelden bieden fijne ondersteuning voor determinatie van de broedvogels en ontwikkeling van kuikens, maar soms wordt ook nog interessant gedrag vastgelegd, zoals hier het voeden van kuikens uit een buurnest. Pontische Meeuw lijkt buitengewoon tolerant te zijn naar de kuikens van de burens (in tegenstelling tot kuikenpredatie onder Zilver- en Kleine Mantelmeeuw zoals wel gedocumenteerd in de kustkolonies). We hadden dat vermoeden al, omdat we dit gedrag niet zien bij de volwassen vogels, en nauwelijks kuikenresten rond de nesten vinden, maar vooral vis.

Broedsucces

Voor de kolonie van Lelystad is het broedsucces in 2022 berekend aan de hand van het aantal gevonden paren Pontische Meeuw dat een legsel is gestart (46 broedparen). We zijn er vrij zeker van dat we alle legfels van Pontische Meeuw in kolonie Lelystad hebben kunnen vinden. Van deze 46

nesten kwamen bij twee nesten geen eieren uit. Daarmee komen we op een klassiek nestsucces van 96%.

Nest y[P:U60] in Lelystad kende een goed uitvliegpercentage: alle drie de kuikens werden vliegvlug.

Van de legsels van Pontische Meeuw hebben we 65 jongen op het nest geringd. Tijdens de nestcontroles hebben we in totaal 3 dode ongeringde kuikens en 3 dode geringde kuikens aangetroffen, dus 6 in totaal. Alle legsels hebben een nacontrole gehad na het uitvliegen om te controleren op achtergebleven dode jongen. Tijdens bezoeken in juni en juli hebben we in totaal 69 vliegvlugge jongen aangetroffen. Daarvan waren er 57 geringd en 12 ongeringd. Op basis daarvan nemen we aan dat we ca. 83% van de nestjongen hebben gevonden. Nemen we het aantal nestjongen als maat, dan komt het broedsucces op 1,4 jong per gestart nest. We hebben echter niet alle jongen kunnen vinden op het nest (maar ca. 83%) en daarom is dit een absoluut minimum. Nemen we het aantal waargenomen uitgevlogen jongen als maat, dan is het uitvliegsucces minimaal 1,5 jong per gestart legsel. Ook dit is een minimum, omdat we een onbekend deel van de uitgevlogen jongen hebben gemist (sommige kuikens zijn ná het ringen niet meer gezien rond het nest in de kolonie, maar worden later in het jaar toch nog gemeld, soms vanuit het buitenland). Gecombineerd is het uitvliegsucces voor Pontische Meeuw dus minimaal 1,5 jong per nest en dit is een zeer goed broedsucces bij grote meeuwen.

Voor het onderzoek naar broedsucces was 2022 een bijzonder jaar. Bij meerdere vogelsoorten die in kolonies broeden werd vogelgriep vastgesteld. En onder Pontische Meeuw in het IJsselmeer werd eveneens vogelgriep vastgesteld, zowel onder volwassen broedvogels als onder kuikens. In het volgende hoofdstuk wordt een paragraaf gewijd aan vogelgriep.

Voedsel

Bij meerdere nesten hebben we prooiresten verzameld, voornamelijk restanten vis. Deze zijn meegenomen om later te kunnen onderzoeken. Dat vis een belangrijke voedselbron is, mag geen verrassing zijn.

We willen graag een beter inzicht hebben in de voedselbronnen van Pontische Meeuw en de andere meeuwensoorten die hier broeden, omdat dit een reden kan zijn voor verschil in groei van kuikens en uitvliegsucces. Voedselkeuze wordt door ons in de kolonie bepaald op twee manieren:

- prooiresten die te vinden op de rand van het nest,
- 'pellets'. Een kuiken braakt tijdens het ringen soms het laatste voedsel uit. Zo'n 'pellet' kun je analyseren op prooiresten.

Ons onderzoek naar prooidieren bevindt zich nog in een eerste fase. Afgelopen jaar hebben we vooral een inventarisatie gemaakt van soorten en hoe je de zoetwatervissen kunt herkennen, ook als ze half vergaan zijn. Vooralsnog zijn de volgende prooiresten verzameld bij de nesten:

Paling, Zwartbekgrondel, Kessler's Grondel, Ruisvoorn, Blankvoorn, Baars, Snoekbaars, Karper, Brasem/Kolblei, Giebel.

Nest 58 in kolonie Lelystad met een nestrand vol vis. De kleintjes zijn karperachtigen (Karper goede optie) en de grotere mogelijk Rietvoorn.

Naast visresten is er nog een beperkt aantal andere prooien gevonden waaronder Haas, eieren van Aalscholver, kuikenresten van Kokmeeuw en Grauwe Gans. Opvallend is dat er geen 'afval' werd aangetroffen, in tegenstelling tot kuikens van Zilvermeeuw die bijvoorbeeld worst uitbraakten.

Enkele voorbeelden van prooien van Pontische Meeuw op De Kreupel. Giebel, Blankvoorn, Baars, Paling, Kessler's Grondel, Brasem/Kolblei, Snoekbaars en Paling.

Vogelgriep

Hoog pathogene (HPAI) vogelgriep is sinds dit jaar endemisch geworden in Nederland. Tot voor kort verdween het virus in het voorjaar, maar het komt nu ook voor in de broedtijd en kan veel slachtoffers maken in vogelsoorten die dicht opeen broeden in kolonies. Ook in kolonie De Kreupel zijn monsters genomen om inzicht te krijgen in de verschillende HPAI-varianten. Bij zowel de jonge Pontische Meeuw als bij adulte vogels is het hoog-pathogeen virus vastgesteld, bij zowel zieke als bij dode dieren.

In Lelystad zijn tijdens nestcontroles geen swabs genomen en waren er tijdens de jongenfase geen duidelijke aanwijzingen voor een vogelgriepuitbraak. Enig vermoeden was er wel bij nest γ [PHSV]. Dit nest heeft goede, sterke ouders getoond in het verleden, maar in 2022 vonden we alle drie de uitgekomen kuikens (1 week oud) dood in het nest. Op 12 juli werd een uitgevlogen, jonge Pontische Meeuw met symptomen gezien bij de kolonie (foto). Van duidelijk verhoogde sterfte onder broedvogels op de strekdammen in Lelystad was echter geen sprake.

Draaien met de kop en de coördinatie missen om op te kunnen stijgen; typische symptomen van vogelgriep. Deze juveniele Pontische Meeuw kan het hoofd nog maar net boven water houden, letterlijk. Lelystad, 12 juli 2022.

Vergelijkend onderzoek: Zilvermeeuw

Heeft Pontische Meeuw een beter broedresultaat dan Zilvermeeuw? Krijgen de kuikens beter voedsel? Onze intentie is om in Lelystad een referentiegroep Zilvermeeuwkuikens te monitoren op voedselkeuze. Eén van de vragen luidt “is er verschil in prooidieren tussen Pontische en Zilvermeeuw?”. Voedselkeuze zou één van de mogelijke verklaringen kunnen zijn van het hoge uitvliessucces bij Pontische Meeuw. Het seizoen 2022 is gebruikt om na te gaan of in Lelystad zo’n referentie-onderzoek kan lukken. Dat viel wat tegen; we hebben weinig Zilvermeeuwkuikens kunnen ringen en dus weinig vogels gehad om te volgen.

Wat voor beeld gaf 2022 tot nu toe? Bij nesten van Pontische Meeuw is duidelijk sprake van vis als prooi, maar we treffen geen ‘visafslag’ (grote hoeveelheid schubben en graten en stank van rotte vis) aan bij Zilvernesten

We zien wel geringde Zilvermeeuwen (waarvan we weten dat ze kuikens hebben) op de stortplaats van Almere foerageren tussen afval. En we hebben bij controle van Zilvermeeuwkuikens in pellets opgebraakte worst (typisch stortvoer) aangetroffen.

Dus toch een voedsel gerelateerde oorzaak, dat hoge broedsucces?

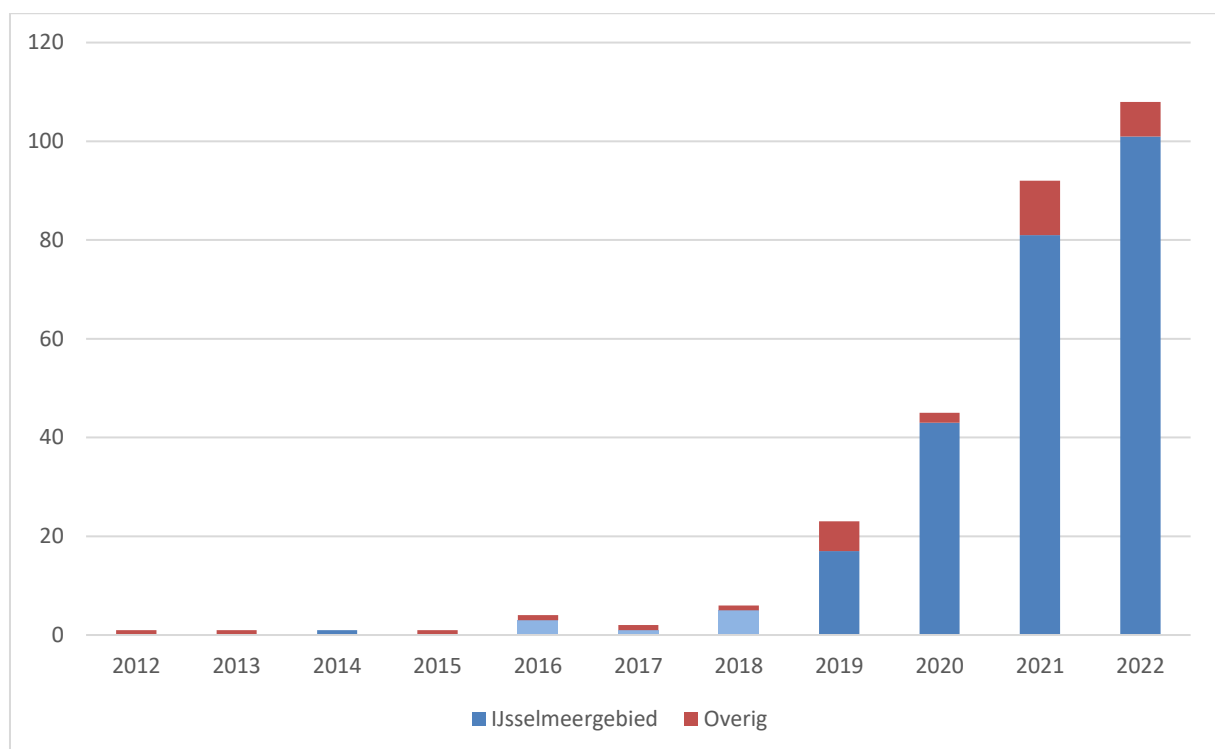
Pontische Meeuwen broeden zo dicht naast Zilvermeeuwen, en toch zo’n verschil in uitvliessucces.

Populatieontwikkeling tot en met 2022

Pontische Meeuw is al meer dan twintig jaar een vaste wintergast in redelijk aantal in het IJsselmeer-gebied en de aantallen zijn de laatste 15 jaar hard gestegen. Maar hier broeden is van recente datum.

Na een voorzichtige start tussen 2012 en 2017 is het aantal broedende Pontische Meeuw in Nederland omhoog geschoten. In het meetnet broedvogels van Sovon uit 2020 blijkt de soort zelfs de 'winnaar van Nederland' met een ongeëvenaarde stijging van 550% ten opzichte van de periode 2015-2019. En ook in 2021 en 2022 gaat de lijn verder omhoog.

Blijkbaar had de soort eerst een paar jaar nodig om de potentie van De Kreupel en Lelystad te ontdekken. In seizoen 2022 herbergen deze twee locaties meer dan 95% van de Nederlandse Pontische Meeuwen.

Figuur 2. Aantalsontwikkeling van Pontische Meeuwen in het IJsselmeergebied (Lelystad & De Kreupel) en elders in Nederland.

Het ligt in de lijn der verwachting dat locaties met vergelijkbare randvoorwaarden in Nederland ook gekoloniseerd zullen worden. Dit idee wordt gestaafd door de ontwikkelingen in Polen en recenter in Duitsland.

In de directe omgeving valt te denken aan strekdammen nabij Amsterdam (strekdam Vogeleiland, strekdam Kinseldam) en elders in het IJsselmeer (vooroever Wevershoof) en eilanden in het IJsselmeer die veel weg hebben van De Kreupel, zoals de Markerwadden en Trintelzand.

In feite zijn strekdammen buiten het IJsselmeer ook ruim voor handen. Vergelijkbare strekdammen zijn te vinden in de Delta of langs de rivieren (zo lang deze strekdammen een 'eiland' zijn en niet verbonden zijn met de wal).

Onderstaande tabel geeft weer het aantal getelde nesten van 'grote meeuwen' op De Kreupel en Lelystad. Ook hier geldt: we hebben nog niet alle 46.000 foto's van de cameravallen op De Kreupel geanalyseerd, maar het beeld zal ons inziens niet noemenswaardig wijzigen voor 2022.

Broedpaar:	De Kreupel				Lelystad			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Kleine Mantelmeeuw	326	429	368	341	164	365	341	276
Zilvermeeuw	76	60	20	29	26	31	78	94
Pontische Meeuw	4	15	39	55	13	28	42	46
Geelpootmeeuw	2	1	0	0	1	2	2	1
Hybride meeuwen								7
Totaal grote meeuwen	410	514	427	425	204	426	463	424

Tabel 3. Aantal broedparen per locatie per soort. De cursieve getallen betreffen tellingen door Rijkswaterstaat vanuit het vliegtuig. Andere getallen zijn tellingen van bezette nesten.

Herkomst

In 2022 zien we een verdere toename van het aantal broedvogels met een ring uit het buitenland, en dit jaar met name uit oostelijk Duitsland. Waarschijnlijk spelen hier twee mechanismen: zogenaamde pull- en push-factoren.

ringcode:	oorsprong:	geboren:	nestplaats:	broedend:
r-02P4 nu r-K.G	Kozielno (PL)	2014	De Kreupel	2018-2022
y-PESV	Babice (PL)	2011	Lelystad	2019-2021
y-PHSV nu r-C.G	Kozielno (PL)	2011	Lelystad	2020-2022
y-PLDP	Kozielno (PL)	2012	Lelystad	2019-2020
y-PNED	Kozielno (PL)	2013	Lelystad	2019-2022
y-P:A02	Kozielno (PL)	2017	Lelystad	2021
y-P:U60	Zastów Karczmiski (PL)	2018	Lelystad	2021-2022
y-P:W00	Mietków (PL)	2018	De Kreupel	2022
y-P:3K0	Kozielno (PL)	2019	De Kreupel	2022
g-XDEA	Gräbendorfer See (DL)	2014	De Kreupel	2022
g-XDHD	Gräbendorfer See (DL)	2015	De Kreupel	2022
g-XLDT	Gräbendorfer See (DL)	2013	Lelystad	2019-2020
g-XLDT	Gräbendorfer See (DL)	2013	De Kreupel	2022
g-XLHD	Laußig (DL)	2016	De Kreupel	2020-2022
g-XUCH	Setlitzer See	2012	De Kreupel	2022
y-X311	Gräbendorfer See (DL)	2016	De Kreupel	2022
y-X540	Laußig (DL)	2018	Lelystad	2022
y-X712	Gräbendorfer See (DL)	2017	De Kreupel	2022
y-X804	Gräbendorfer See (DL)	2017	De Kreupel	2020
y-X56A	Laußig (DL)	2018	Lelystad	2022
y-X65C nu r-0.C	Laußig (DL)	2019	De Kreupel	2022
y-X71A	Laußig (DL)	2018	Lelystad	2022
y-XCHP	Gräbendorfer See (DL)	2018	Lelystad	2022
w-201:U	Pasohlávky (SZ)	2016	De Kreupel	2021-2022

Tabel 4. In het IJsselmeergebied broedende Pontische meeuwen en hun oorsprong.

Enkele voorbeelden van in het buitenland geboren meeuwen die nu bij ons broeden: g-XLDT, y-PNED, y-X56A en y-XCHP.

De pullfactor is de aanwezigheid van een groeiende aantal Pontische Meeuwen in het IJsselmeer-gebied. Rondvliegende vogels zullen de indruk hebben dat het hier goed toeven is, en als er bovendien jongen zijn geeft het de indruk dat er een goed broedsucces is te behalen hier. Ringaflezingen tonen aan dat nieuwe broedvogels al eerder (in het winterhalfjaar) gezien zijn in de omgeving van het IJsselmeer. Ze kennen de plek dus al een beetje.

Er zijn ook waarschijnlijk ook push-factor zoals uitdijende kolonies in het buitenland. Of de aanwezigheid van de Vos (*Vulpus vulpus*) in een kolonie, zoals in Gräbendorfer Meer (*pers. med.* Ronald Klein). Zoals in de meeste meeuwenkolonies geldt ook in Duitsland: wanneer er eenmaal een Vos zijn intrede doet, zijn de grondbroedende meeuwen onmiddellijk verdwenen, vaak voor lange tijd. Vogels uit zo'n Oost-Duitse kolonie moeten dus uitzien naar een nieuwe plek om te broeden, en kunnen zo ook in Nederland terechtkomen.

Door ringaflezingen weten we dat de oorspronkelijke kolonies nagenoeg pal oost van ons liggen in Polen, Duitsland en Tsjechië. Er is dus een duidelijke areaaluitbreiding te zien in westelijke richting. Hiermee wordt direct

Een primeurtje op 11 april 2022 in kolonie Lelystad: 5CY vrouw Pontische Meeuw w-327:U uit Tsjechië heeft dit jaar een mannetje uit Belarus! De liefde mag een week duren, dan vliegt r-KY27 toch echt weer door naar Minsk om te gaan broeden op zijn eigen dak. W-327:U blijft verbluft achter, probeert het hele seizoen 2022 aan te pappen met leuke kerels, maar heeft net als vorig jaar uiteindelijk weer geen nest.

duidelijk waarom een ringprogramma belangrijk kan zijn.

Daarnaast zijn in het broedseizoen 2022 wederom geringde (veelal onvolwassen) vogels waargenomen bij De Kreupel en Lelystad die niet tot broeden zijn gekomen, uit bijvoorbeeld Duitsland, Polen en Tsjechië. Sommige van deze vogels hangen hier lange tijd rond, wellicht om zich in de toekomst te vestigen.

Rekruterings

Ons ringonderzoek heeft nog nauwelijks vogels 'van eigen kweek' voortgebracht die gaan deelnemen aan het broedproces (geboortedispersie naar de eigen geboorteplek, ook wel rekruterings genoemd). Dat is niet zo vreemd, want de geringde vogels uit 2019 zijn pas 4CY vogels (dus eigenlijk nog onvolwassen), en daarvan is bekend dat slechts een klein percentage tot broeden komt. Wellicht nog belangrijker is dat we in 2019 slechts 12 kuikens hebben geringd.

Het is de verwachting dat we vanaf volgend seizoen een steeds groter aantal eigen vogels gaan terugzien in de kolonies. Daar zijn al wat aanwijzingen voor, want verschillende lokaal geringde jonge vogels hielden zich korte of langere tijd op in zowel kolonie Lelystad als kolonie De Kreupel. Zo werden op De Kreupel vogels n-F|L, p-F4, p-F7 en p-F8 meerdere malen gefotografeerd met cameravallen en ze toonden duidelijk interesse, maar kwamen dit seizoen zeker nog niet tot broeden. We hopen en verwachten dat dit in 2023 wel het geval zal zijn. In kolonie Lelystad gold hetzelfde voor bijvoorbeeld n-F|= en b-F|Y. We hebben in 2022 slechts drie eigen vogels die tot broeden kwamen:

ringcode	oorsprong	geboortjaar	nestplaats	Jaar
NLA 5.517.117	De Kreupel	2018	De Kreupel	2021-2022
n-F N	Lelystad	2019	Lelystad	2022
n-F C	Lelystad	2019	De Kreupel	2022

Tabel 5. Geringde vogels die zijn geboren in het IJsselmeergebied, en hier nu broeden.

Dispersie

Zowel op De Kreupel als in Lelystad proberen we zo veel mogelijk kuikens van Pontische Meeuw te ringen. Daarnaast vangen we ook broedende adulte vogels op het nest en geven die vogels een ring. Ons onderzoek valt onder het kleurringringschema van Buijs Ecoconsult, dat wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het Vogeltrekstation van het NIOO/KNAW. De vogels krijgen een ring met een combinatie cijfers en/of letters aan de tibia (bovenloopbeen). De vogels worden geringd om ze individueel herkenbaar te maken voor het onderzoek.

Eén van de interessante zaken aan geringde vogels is dat ze ook door andere vogelaars worden waargenomen, soms op rare plaatsen, soms op een verrassende datum. Waar gaan onze vogels heen in de winter? We splitsen die vraag. De eerste groep bestaat uit de kuikens.

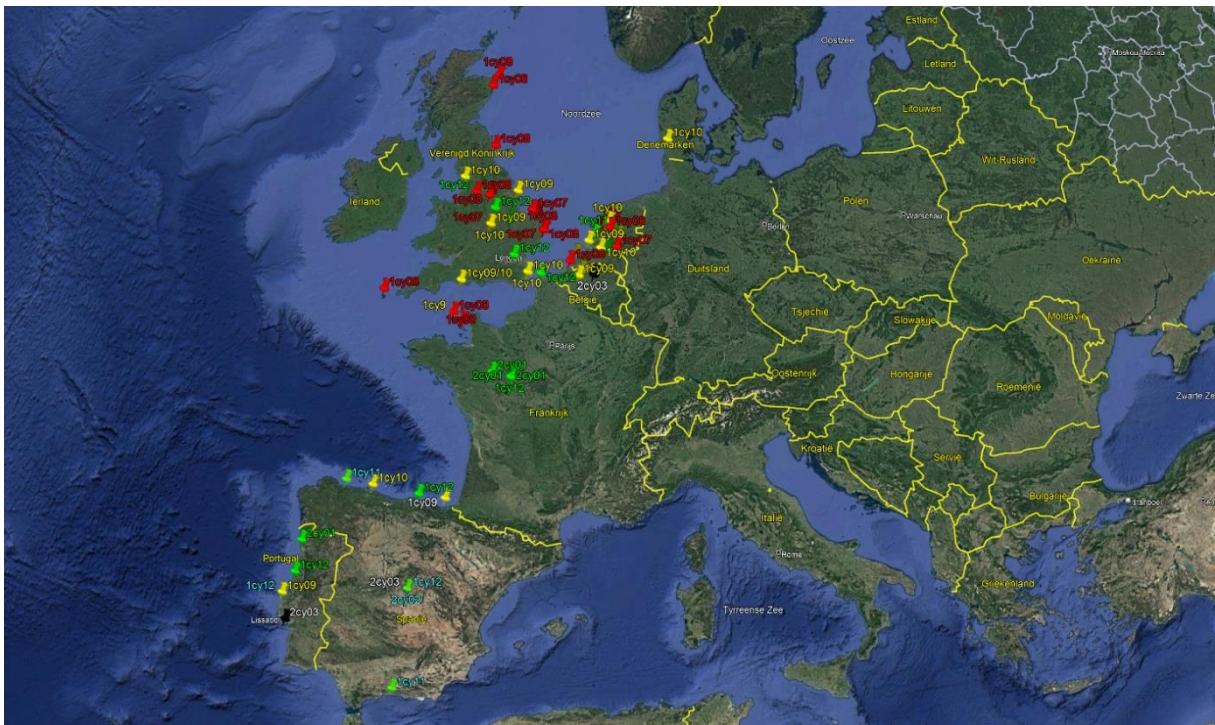
Links: p-FV op 11 november 2021 in Málaga, Spanje (Salva Garcia).

Rechts: r-0X op 26 juli 2022 op Cromer strand, England (Andy Hale).

Nestjongen

Wanneer de Kleine Mantelmeeuw nog kuikens heeft rondrennen in de IJsselmeerkolonies, worden de eerste juveniele Pontische Meeuwen al gemeld vanuit het buitenland. Zonder uitzondering zijn die eerste waarnemingen pal west, van de oostkust van Engeland, klaarblijkelijk na een snelle vlucht over de Noordzee. Vervolgens zijn er waarnemingen meer naar het zuidwesten, langs de Atlantische kust van West-Europa, tot in Portugal.

Ook voor seizoen 2022 gold dit: Pontische meeuw r-1S (geringd door Leon Kelder op 13 mei 2022 in nest L14 op De Kreupel) was zo'n vroeger vertrekkende en werd waargenomen vanaf 19 juli 2022 in Kilnsea Wetlands, East Yorkshire, Engeland door lokaal vogelaar Paul Collins. Nog zo'n vroege: Pontische meeuw r-1M (geringd door Leon Kelder op 13 mei 2022 in nest L8 op De Kreupel) werd al op 16 juli 2022 gemeld door Carl Baggott in Cotesbach (Engels binnenland!).

Figuur 3. Terugmeldingen van juveniele en eerste-winter (t/m maart) Pontische Meeuwen die zijn geringd in het IJsselmeergebied. Het gaat om waarnemingen buiten de kolonie. Melding tot december 2022 zijn verwerkt. Opvallend is het ontbreken van waarnemingen ten oosten van Nederland. Verdeling aantal vogels: België (4), Frankrijk (7), Kanaaleilanden (3), Spanje (8), Portugal (4) en Engeland (39, Denemarken (1, dood gevonden).

Een andere locatie waar altijd wel een geringde Pontische Meeuw vroeg opduikt is Cromer strand, Norfolk, Engeland. Dit jaar was dat r-0X (geringd door Leon Kelder op 13 mei 2022 in nest C14 op De Kreupel, en jong van r-B=), welke daar al op 26 juli werd gezien.

Wat later in het jaar wordt de spreiding van terugmeldingen ruimer. Onze meest verre Pontische Meeuw tot nu toe is een vogel uit seizoen 2021, gezien in de haven van Caleta de Vélez - Málaga, zuid Spanje. Het betreft p-FV (geringd door Leon Kelder op 14 mei 2021 in nest D02 op De Kreupel, en jong van r-KF), die aanwezig was in Málaga van 7 tot 17 november 2021.

Volwassen vogels

Dan de tweede groep: de broedvogels die een buitenlandse ring hebben en de broedvogels die wij gevangen hebben op het nest en een ring hebben gegeven. Wat de oorsprong is van buitenlandse vogels die bij ons broeden is hierboven al beschreven. Maar wat doen volwassen vogels buiten het broedseizoen?

Vooropgesteld: een heel aantal van de geringde broedvogels verdwijnt onder de radar en wordt in het winterhalfjaar nergens opgemerkt, om aan het begin van het broedseizoen dan toch ineens weer te verschijnen in het territorium in de kolonie.

Een deel van onze broedvogels 'blijft hangen' in het IJsselmeergebied en wordt gezien langs de Westfriese kant bij Enkhuizen en Andijk (vogels y-P:A02, y-P:3K0) of wordt gezien langs de Oostvaardersdijk in Flevoland bij fuiken (y-P:U60, g-XDHD, g-XLDT). Als de visserij wat magertjes is, verschijnen deze vogels regelmatig op de kleine stortplaats De Vaart in het industriegebied van Almere. Ook y-PLDP werd in april 2022 nog gemeld van stortplaats De Vaart in Almere. Dat is interessant, want deze vogel heeft broedkolonie Lelystad verlaten, maar blijkt dus nog in leven en nestelde dit jaar op het Natuureiland IJburg nabij Amsterdam. Het IJsselmeergebied moet waarschijnlijk gezien worden als een groot watersysteem waar Pontische Meeuw doorheen zwerft. En dat brengt je dan soms eens in iets oostelijkere richting, zoals g-XLHD, die in Lemmer opdook in januari 2022.

Aan de zuidkant van Flevoland overwintert een groep Pontische Meeuwen langs de Eemmeerdijk, waar ze rondhangen bij wat fuiken, maar deze vogels worden ook regelmatig gemeld in Spakenburg bij een visverwerkingsbedrijf (y-PESV, y-PNED); een afstand van zo'n 35 kilometer van de kolonie.

Een deel van de broedvogels verdwijnt waarschijnlijk westwaarts, de Noordzee op om achter een visserskotter voedsel te zoeken en deze vogels worden hoogstens gemeld als ze even aan land komen om te rusten, zoals y-X71A, met iedere winter observaties in Oostende, België. Zo ook r-0D, die in november 2022 in Calais werd gemeld.

Sommige vogels vliegen een respectabele afstand, zoals y-PHSV en r-KK. Ze werden beide in afgelopen winter gezien op de stortplaats van Sonzay, in het district Indre & Loire, in Frankrijk, op 650 km van de broedplaats. Ook y-X311 zoekt het wat verder, maar meer zuidoost ('binnenland-vogel') en wordt iedere winter gemeld langs de Rijn, in de regio Karlsruhe.

Pontische Meeuw r-B= is broedvogel van nest C14 op De Kreupel en zijn kuiken r-0X werd hierboven al genoemd als een voorbeeld voor vroege dispersie (26 juli) richting Engeland. Hier een foto van 17 juli toen Pont r-B= een dagje kwam buurten in kolonie Lelystad. Maar waar het om gaat: dit is het typisch beeld van Pontische Meeuwen in het IJsselmeergebied. Rondkijken vanaf een fuikpaal en je er meteen tegenaan bemoeien als een ander iets eetbaars ontdekt.

Meer vogels zoeken in de winter het binnenland op, zoals y-X540 die iedere winter in ieder geval eventjes op stortplaats van Oss is te vinden. Ook vogel r-KD werd in de winter op een vuiloverslag gezien, bij Houten. Langs de rivieren zal wellicht op dezelfde wijze als in het IJsselmeergebied gescand worden of er ergens nog wat valt te halen. Dat brengt onze vogels naar plekken zoals de Biesbosch, waar y-P:W00 ieder jaar te vinden is in de winter.

Dankwoord

Pontische Meeuw y-P:A02 uit Polen vertelt het verhaal in een notendop. De Nederlandse populatie heeft een duidelijk oostelijke herkomst (Polen, Duitsland) en het zijn vooral jongvolwassen vogels die hier komen broeden (in 2021 was dit een 5CY vogel, geboren in 2017). Bovendien stond hij (het is een mannetje) graag op een fuikpaal om daar vandaan naar vis te duiken.

Zonder de hulp van velen waren we niet zo ver gekomen in ons onderzoek naar de Pontische Meeuw in het IJsselmeergebied. In willekeurige volgorde bedanken we:

Joost Valkenburg, Eric van der Velde, Dave Gangelhof, Peter van Horssen, Roland-Jan Buijs, Merijn Loeve, Jeroen Nagtegaal, Herman Bouman, Rinse van der Vliet, Thijs Horst, Irene.

Barend heeft ons enorm geholpen met adviezen over het motorbootje. We zijn enorm blij dat het bij hem kon worden gestald in Lelystad-Haven. Voor de aanschaf van dat aluminium bootje met buitenboordmotor ook dank aan het Huib Kluijverfonds, die de aankoop financieel ondersteunde.

Natuurlijk dank aan Ramon ter Schegget van Rijkswaterstaat, onder wiens verantwoordelijkheid de strekdammen van Lelystad vallen, en dank aan Mervyn Roos, eveneens Rijkswaterstaat, die al jaren tellingen uitvoert vanuit het vliegtuig.

Tenslotte dank aan Jan van Winden en Camilla Dreef voor de afstemming met hun onderzoek naar broedende Lepelaars.

Roland-Jan Buijs, Albert de Jong, Leon Kelder & Mars Muusse
December 2022